

**Тема: Загальна
характеристика основних
термінів і категорій дисципліни
«Правовий статус водія
транспортного засобу»**

Тема 1

Законодавство

- Закон України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 р.
- Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 р.
- Постанова КМУ «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами» від 08.05.1993 р. №340 (в ред. постанови від 20.05.2009 р. №511).
- Постанова КМУ «Деякі питання допуску водіїв до керування транспортними засобами» від 03.03.2022 р. №184.
- Постанова КМУ «Про Правила дорожнього руху України» від 10.10.2001 р. №1306.
- Постанова КМУ «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» від 07.09.1998 №1388 (в ред. від 23.12.2009 р. № 1371).
- Постанова КМУ «Про затвердження Порядку формування та перевірки електронного посвідчення водія, електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, їх електронних копій» від 29.12.2021 р. №1453.

Правовий аналіз категорії «водій транспортного засобу»

Водій – особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (посвідчення тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії.

Водієм також є особа, яка навчає керуванню транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі (п.1.10 Правил дорожнього руху України).

Велосипедист – особа, яка керує велосипедом (п.1.10) є водієм згідно з Конвенцією про дорожній рух.

Правовий аналіз категорії «водій транспортного засобу»

Шофер – досить недавнє запозичення з французької мови, за радянських часів означало водія-професіонала.

Водій – загальна офіційна назва людини, що керує транспортними засобами чи якимись рухомими машинами, механізмами, агрегатами. За своїм походженням це досить давнє слово: «людина, що вказує шлях кому-небудь», тобто «той, хто веде кудись».

Правовий аналіз категорії «водій транспортного засобу»

Водій ТЗ – професія, яка у Класифікаторі професій ДК 003:2010 має код класифікації 8322.

Водій ТЗ – учасник дорожнього руху (ч.2 ст.14 Закону України «Про дорожній рух»), який керує транспортним засобом і має посвідчення водія.

Право на керування транспортним засобом

Право на керування транспортними засобами надається кожному громадянину, який досяг визначеного законом **віку**, **не має медичних протипоказань** та **пройшов повний курс навчання** за відповідними програмами.

Право на керування транспортним засобом

- мототранспортними засобами і мотоколясками (категорії А1, А) - особам, які досягли **16-річного віку**;
- автомобілями, колісними тракторами, самохідними машинами, сільськогосподарською технікою, іншими механізмами, які експлуатуються на вулично-дорожній мережі, всіх типів (категорії В1, В, С1, С, Т), за винятком автобусів, трамваїв і тролейбусів, - особам, які досягли **18-річного віку**;
- автомобілями з причепами або напівпричепами (категорії ВЕ, С1Е, СЕ), а також призначеними для перевезення великогабаритних, великовагових і небезпечних вантажів, - особам, які досягли **19-річного віку**;
- автобусами, трамваями і тролейбусами (категорії D1, D, D1E, DE, T) - особам, які досягли **21-річного віку** (ст.15 Закону України «Про дорожній рух»)

Право на керування транспортним засобом

Перелік **медичних протипоказань** (захворювань і вад), за наявності яких особа не може бути допущена до керування відповідними транспортними засобами, визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я.

Особа, яка бажає отримати право на керування транспортними засобами відповідної категорії чи типу, зобов'язана пройти медичний огляд, відповідну підготовку **в акредитованому закладі або самостійно опанувати зміст теоретичного модуля** типової навчальної програми з урахуванням категорій транспортних засобів та пройти відповідну підготовку **з практичного керування в акредитованому закладі** або перепідготовку відповідно до типової навчальної програми, успішно скласти **теоретичний і практичний іспити.**

Право на керування транспортним засобом

Порядок видачі та обміну посвідчень водія, умови допуску до керування та обміну та порядок позбавлення права на керування, ТЗ регулюються **постановою КМУ «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами» від 08.05.1993 р. №340** (в редакції постанови від 20.05.2009 р. №511).

Особливості допуску громадян до керування транспортними засобами *у період воєнного стану та протягом року з дня його припинення або скасування* визначаються **постановою КМУ «Деякі питання допуску водіїв до керування транспортними засобами» від 03.03.2022 р. №184.**

Право на керування транспортним засобом

Право на керування транспортними засобами відповідної категорії **підтверджується посвідченням водія** транспортного засобу з установленим терміном дії.

Посвідчення водія є документом, що посвідчує особу та її спеціальний статус у частині підтвердження права його власника на керування транспортними засобами.

(ст.29 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 р., абз.2 п.2 Постанови КМУ №340).

Може існувати у електронній формі та (або) у вигляді картки.

Посвідчення водія

Посвідчення водія виготовляється у формі картки.

На лицьовому боці посвідчення водія інформація розміщується в такій послідовності: 1) назва держави; 2) назва документа; 3) ім'я особи; 4) дата і місце народження; 5) дата видачі; 6) дата закінчення строку дії; 7) уповноважений суб'єкт, що видав документ (код); 8) серія і номер документа; 9) відцифрований підпис особи; 10) категорія; 11) особливі відмітки.

У лівій частині лицьового боку посвідчення водія розміщується відцифрований образ обличчя особи.

На зворотному боці посвідчення водія ліворуч друкуються номери та назви полів відповідно до інформації, що вноситься з лицьового боку посвідчення водія, та зазначається така інформація: 1) ім'я особи; 2) дата і місце народження; 3) дата видачі документа; 4) дата закінчення строку дії документа; 5) уповноважений суб'єкт, що видав документ (код); 6) серія і номер документа; 7) відцифрований підпис особи; 8) категорія; 9) "Категорія діє з"; 10) "Категорія діє до"; 11) обмеження.

У верхній лівій частині зворотного боку посвідчення водія наноситься одномірний штрих-код.

У нижній частині зворотного боку посвідчення водія зазначається унікальний номер запису в Реєстрі.

Праворуч друкується таблиця, в якій зазначаються категорії транспортних засобів з піктограмами, та інформація про категорії транспортних засобів, право на керування якими підтверджує посвідчення водія, строки дії категорії та обмеження.

Назва держави і назва документа зазначаються українською, російською, англійською та французькою мовами. Інформація про прізвище та ім'я особи зазначається українською мовою і латинськими літерами. Всі інші написи у посвідченні водія зазначаються українською та англійською мовами.

Оформлення та видача посвідчення водія здійснюються уповноваженим органом у строк до п'яти робочих днів з дня подання необхідних документів (ч.ч.2-6 ст.29 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»).

Посвідчення водія

Зразки українських посвідчень водія розміщені на сайті Головного сервісного центру МВС України:

<https://hsc.gov.ua/index/poslugi/vidacha-posvidchennya-vodiya/zrazki-ukrayinskih-posvidchen-vodiya/>

Посвідчення водія

Електронним посвідченням водія є національне посвідчення водія у формі електронного відображення інформації, що міститься в Єдиному державному реєстрі МВС, разом з унікальним електронним ідентифікатором .

Електронне посвідчення водія формуються засобами Порталу Дія за бажанням особи, яка в установленому законодавством порядку отримала національне посвідчення водія, за наявності в Реєстрі МВС усіх відомостей, зазначених у національному посвідченні водія, зокрема відцифрованого образу обличчя особи.

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку формування та перевірки електронного посвідчення водія, електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, їх електронних копій» від 29.12.2021 р. №1453).

Посвідчення водія

Посвідчення водія відповідної категорії **дійсне протягом 30 років** з дати його видачі, крім посвідчення водія, що видане особі вперше.

Посвідчення водія, видане особі вперше, дійсне протягом двох років з дня його видачі з обмеженим правом керування транспортним засобом.

Посвідченням водія, виданим вперше, є документ, що підтверджує право його власника на керування транспортним засобом, оформлений та виданий засобами Єдиного державного реєстру єдиної інформаційної системи і виготовлений на бланку та/або в електронній формі, після проходження особою, яка раніше не мала посвідчення водія, медичного огляду в порядку, встановленому МОЗ, а також підготовки відповідно до планів і програм та після складення теоретичного і практичного іспитів в уповноважених підрозділах територіальних органів з надання сервісних послуг МВС - територіальних сервісних центрах МВС.

Обмеженим правом керування транспортним засобом є заборона перевищувати швидкість 70 кілометрів на годину (п.2 Постанови КМУ №340).

Посвідчення водія

Обмін посвідчення водія проводиться:

- у разі непридатності його для подальшого користування (зіпсоване, записи не читаються тощо);
- у разі зміни персональних даних власника (прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), стать);

Власник посвідчення водія зобов'язаний здійснити його обмін не пізніше десяти днів з дня отримання нового документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України чи спеціальний статус особи (п.25² Постанови КМУ №340)

- за бажанням власника (з метою уточнення персональних даних латинськими літерами, зміни відцифрованого образу обличчя особи, вилучення відмітки щодо права на керування транспортними засобами лише з автоматичною коробкою передач тощо).

(п.25 постанови КМУ «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами» від 08.05.1993 р. №340)

Правовий аналіз категорії «транспортний засіб»

Транспортний засіб - пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів (п.1.10 Правил дорожнього руху України).

Охоплює всі види засобів, що можуть рухатися по дорогах загального користування.

ТЗ поділяються на механічні і немеханічні.

Немеханічні – призначені для руху в складі з механічним транспортним засобом (причепи напівпричепи) або приводяться в рух за допомогою мускульної сили людини (велосипеди) або тварини (гужові візки, сани тощо).

Механічні – транспортні засоби, що приводяться в рух з допомогою двигуна (в т.ч. трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт.) (п.1.10 Правил дорожнього руху України).

Водночас для транспортних засобів з двигуном внутрішнього згоряння жодних обмежень щодо технічних характеристик не передбачено. Отже, будь-який транспортний засіб, що приводиться в рух за допомогою ДВЗ, незалежно від його робочого об'єму, належить до механічних транспортних засобів.

Правовий аналіз категорії «транспортний засіб»

Ст.1 Закону України «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності і розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів» від 24.02.2023 р.) поділяє **легкий електротранспорт** на 2 категорії:

- **низькошвидкісний легкий електричний транспортний засіб** - колісний транспортний засіб, який оснащений та приводиться в рух виключно електричними тяговими двигунами (одним чи декількома), системою акумуляування електричної енергії (аккумуляторною батареєю), яка здатна заряджатися шляхом підключення до зовнішнього джерела електричної енергії, із двома, трьома або чотирма колесами, який має максимальну конструктивну швидкість, що є меншою або дорівнює 50 кілометрів на годину та більшою за 10 кілометрів на годину, та споряджену масу не більше ніж 600 кілограмів;

- **легкий персональний електричний транспортний засіб** - колісний транспортний засіб, який оснащений та приводиться в рух виключно електричними тяговими двигунами (одним чи декількома) із потужністю у діапазоні до 1000 Вт, системою акумуляування електричної енергії (аккумуляторною батареєю), яка здатна заряджатися шляхом підключення до зовнішнього джерела електричної енергії, з одним, двома, трьома або чотирма колесами, який має максимальну конструктивну швидкість у діапазоні до 25 кілометрів на годину.

Правовий аналіз категорії «транспортний засіб»

Отже, електросамокати, моноколеса визнаються транспортними засобами (не МТЗ). Особа, яка ними управляє - є водієм, учасником дорожнього руху, якому заборонено рухатися тротуарами і який зобов'язаний дотримуватися встановлених для проїзних частин правил.

У постанові від 17 травня 2021 року у справі №761/31629/20 Київський апеляційний суд, попри відсутність у ПДР визначення електросамоката, зробив висновок, що цей пристрій відповідає поняттю «транспортний засіб», оскільки призначений для перевезення людей.

У 2021 році Шевченківський районний суд м. Запоріжжя задовольнив позов пенсіонерки, яка постраждала від наїзду електросамоката. Суд стягнув на її користь 102 000 грн матеріальної шкоди та 23 000 грн моральної шкоди.

Правовий аналіз категорії «транспортний засіб»

Транспортні засоби належать до таких **категорій**:

A1 - мопеди, моторолери та інші двоколісні транспортні засоби, які мають двигун з робочим об'ємом до 50 куб.см або електродвигун потужністю до 4 кВт;

A - мотоцикли, у тому числі з боковим причепом, та інші двоколісні транспортні засоби, які мають двигун з робочим об'ємом 50 куб.см і більше або електродвигун потужністю 4 кВт і більше;

B1 - квадро- і трицикли, мотоколяски та інші триколісні (чотириколісні) мототранспортні засоби, дозволена максимальна маса яких не перевищує 400 кілограмів;

B - автомобілі, дозволена максимальна маса яких не перевищує 3500 кілограмів (7700 фунтів), а кількість сидячих місць, крім сидіння водія, - восьми, состав транспортних засобів з тягачем категорії B та причепом, повна маса якого не перевищує 750 кілограмів;

C1 - призначені для перевезення вантажів автомобілі, дозволена максимальна маса яких становить від 3500 до 7500 кілограмів (від 7700 до 16500 фунтів), состав транспортних засобів з тягачем категорії C1 та причепом, повна маса якого не перевищує 750 кілограмів;

C - призначені для перевезення вантажів автомобілі, дозволена максимальна маса яких перевищує 7500 кілограмів (16500 фунтів), состав транспортних засобів з тягачем категорії C та причепом, повна маса якого не перевищує 750 кілограмів;

D1 - призначені для перевезення пасажирів автобуси, у яких кількість місць для сидіння, крім сидіння водія, не перевищує 16, состав транспортних засобів з тягачем категорії D1 та причепом, повна маса якого не перевищує 750 кілограмів;

D - призначені для перевезення пасажирів автобуси, у яких кількість місць для сидіння, крім сидіння водія, більше 16, состав транспортних засобів з тягачем категорії D та причепом, повна маса якого не перевищує 750 кілограмів;

BE, C1E, CE, D1E, DE - состави транспортних засобів з тягачем категорії B, C1, C, D1 або D та причепом, повна маса якого перевищує 750 кілограмів;

T - трамваї та тролейбуси (п.2.13 ПДР).

Державна реєстрація транспортних засобів

Власники механічних транспортних засобів і причепів до них повинні **зареєструвати** (перереєструвати) їх в уповноваженому органі МВС або провести відомчу реєстрацію в разі, якщо законом установлена обов'язковість проведення такої реєстрації, незалежно від їхнього технічного стану **протягом 10 діб з моменту придбання** (отримання), митного оформлення або переобладнання чи ремонту, якщо необхідно внести зміни до реєстраційних документів (п.30.1 ПДР).

Державна реєстрація транспортних засобів

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» від 07.09.1998 №1388 (в ред. від 23.12.2009 р. № 1371).

Транспортні засоби реєструються за юридичними та фізичними особами в сервісних центрах МВС або через центри надання адміністративних послуг (п.6 Постанови).

Власники транспортних засобів та особи, що експлуатують такі засоби на законних підставах, або їх представники (далі - власники) зобов'язані зареєструвати (перереєструвати) транспортні засоби **протягом десяти днів** після придбання (одержання) або митного оформлення, або тимчасового ввезення на територію України, або виникнення обставин, що є підставою для внесення змін до реєстраційних документів.

Строк державної реєстрації продовжується у разі введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. У разі припинення або скасування воєнного стану на всій території України або в окремих її місцевостях власники зобов'язані зареєструвати (перереєструвати) транспортні засоби **протягом дев'яноста днів** (п.7 Постанови).

Державна реєстрація транспортних засобів

На зареєстровані в уповноважених органах МВС транспортні засоби **видаються свідоцтва про реєстрацію** (зокрема за бажанням заявника в електронній формі без виготовлення їх на бланку), **присвоюється буквено-цифрова комбінація номерних знаків** з їх видачею або без такої (крім тимчасово ввезених на митну територію України транспортних засобів особистого користування), а також **дозволи на встановлення на транспортних засобах спеціальних світлових та/або звукових сигнальних пристроїв**.

На механічних транспортних засобах (за винятком трамваїв і тролейбусів) і причепах у передбачених для цього місцях встановлюються номерні знаки відповідного зразка (п. 30.2 ПДР).

Номерні знаки повинні відповідати вимогам, установленим МВС, та видаються: **два номерні знаки** - на автотransпортний засіб, **один** - на мототransпортний засіб, мопед, причіп та напівпричіп. У свідоцтві про реєстрацію транспортного засобу ідентифікаційний номер двигуна не зазначається (п.16 Постанови).

Цивільно-правова характеристика транспортного засобу

Цивільно-правова характеристика механічного транспортного засобу.

- 1) є предметом матеріального світу, річчю
- 2) рухомою;
- 3) визначеною індивідуальними ознаками;
- 4) неподільною;
- 5) неспоживною.

Перелік документів, що підтверджують правомірність придбання транспортних засобів, визначається п.8 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» від 07.09.1998 №1388.

Цивільно-правова характеристика транспортного засобу

Використання механічних транспортних засобів вважається **джерелом підвищеної небезпеки**, оскільки створює підвищену небезпеку завдання шкоди через неможливість повного контролю за нею людини.

Джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб (ч.1 ст.1187 ЦК України).

Цивільно-правова характеристика транспортного засобу

Особливість **відшкодування шкоди**, завданої джерелом підвищеної небезпеки, полягає в обов'язковості лише трьох підстав для відповідальності: шкоди; протиправності поведінки заподіювача; наявності причинного зв'язку між протиправною дією та шкодою.

Вина заподіювача шкоди не вимагається. Тобто особа, яка завдала шкоди джерелом підвищеної небезпеки, відповідає і за її випадкове завдання (без вини).

Цивільно-правова відповідальність настає у разі цілеспрямованості такої діяльності (при використанні ТЗ за призначенням), а також при мимовільному проявленні шкідливих властивостей об'єктів (при мимовільному русі ТЗ).

В інших випадках шкода відшкодовується на загальних підставах (у випадку, якщо водій, відчиняючи дверцята ТЗ, що не рухався, спричинив тілесні ушкодження особі, яка проходила поруч).

Цивільно-правова характеристика транспортного засобу

Документами, що підтверджують правомірність набуття у приватну власність ТЗ, їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери:

- договори, укладені *на товарних біржах* на зареєстрованих в органі МВС бланках;
- **договори купівлі-продажу (міни, поставки), дарування** та інші, на підставі яких здійснюється набуття права власності на ТЗ, укладені *в сервісних центрах МВС*;
- договір купівлі-продажу, укладений між покупцем та суб'єктом господарювання, який є *власником ТЗ і здійснює оптову та/або роздрібну торгівлю ТЗ*, зареєстрованими за ним;
- договори купівлі-продажу (міни, поставки), дарування та інші, на підставі яких здійснюється набуття права власності на ТЗ, укладені *в центрах надання адміністративних послуг*;
- *нотаріально посвідчені* договори купівлі-продажу (міни, поставки), дарування та інші, на підставі яких здійснюється набуття права власності на ТЗ;
- договори купівлі-продажу ТЗ, що підлягають першій державній реєстрації в сервісних центрах МВС, за якими продавцями виступають суб'єкти господарювання, що здійснюють оптову та/або роздрібну торгівлю ТЗ;
- **договір комісії** у разі продажу ТЗ суб'єктами господарювання, що здійснюють оптову та/або роздрібну торгівлю ТЗ;

Цивільно-правова характеристика транспортного засобу

- **свідоцтва про право на спадщину**, видані *нотаріусом або консульською установою*, чи їх дублікати;
- **копія рішення суду**, засвідчена в установленому порядку, із зазначенням юридичних чи фізичних осіб, які визнаються власниками;
- **довідка органу соціального захисту населення** або управління виконавчої дирекції *Фонду соціального страхування* від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що виділили автомобіль або мотоцикляску;
- **митна декларація** на паперовому носії або електронна митна декларація, або видане *митним органом* посвідчення про реєстрацію в органах МВС ТЗ чи їх складових частин, що мають ідентифікаційні номери;
- **договір фінансового лізингу** або зазначений у такому договорі окремий договір купівлі-продажу (викупу) предмета лізингу, або інший договір, визначений договором фінансового лізингу;
- **акт про проведений електронний аукціон** або постанова та **акт про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу**, видані органом *державної виконавчої служби або приватним виконавцем*;
- **акт про придбання майна на аукціоні з продажу майна боржників** у справах про банкрутство (неплатоспроможність);
- договір купівлі-продажу, оформлений в електронній формі *засобами електронного кабінету водія або Порталу Дія*.